

การพัฒนาอย่างยั่งยืนของอาชีพประมงพื้นบ้านหลังจากสถานการณ์การระบาดทั่ว
ของโควิด - 19: กรณีศึกษา ชุมชนประมงพื้นบ้านคุ้งโตนด อำเภอกุยบุรี
และ ชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

Sustainable Development of Local Fishery After COVID-19 Pandemic:
The Case Study of Kung Tanod Local Fishery's Community, Kui Buri District
and Bang Saphan District's Local Fishery Network,
Prachuap Khiri Khan Province

ณัฐภัทร รักวงศ์วาน^{1*} ชานนวุฒ ไชยรัชชา² บุรเทพ โชคนานุกูล³ และ พัชรา จตุรโกมล⁴

Nattapat Rakwongwan^{1*} Channawoot Chairaksa² Burathep Chokthananukoon³ and Patchara Jaturakomol⁴

¹ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

³ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

⁴ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

¹Faculty of Social Sciences, Kasetsart University

²Faculty of Social Sciences, Naresuan University

³Institute for Population and Social Research, Mahidol University

⁴Faculty of Liberal Arts and Sciences, Kasetsart University, Thailand

*Corresponding author's e-mail: faasnpr@ku.ac.th

วันที่รับบทความ (Received)

29 สิงหาคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised)

22 กุมภาพันธ์ 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted)

30 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

อาชีพประมงพื้นบ้านถือเป็นอาชีพหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดทั่วของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) หรือ โควิด - 19 ดังนั้นการวิจัยการพัฒนาแบบองค์รวมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเพื่อเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และยุควิถีใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์จึงมีวัตถุประสงค์การศึกษาบางส่วน คือ เพื่อศึกษาถึงสร้างกลไกการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนตัวแบบการพัฒนาตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ที่มีองค์ประกอบจากความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาควิชาการ และเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อผลักดันตัวแบบเชิงพัฒนาตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) เข้าสู่แผนระดับจังหวัด หรือ หน่วยงานราชการในพื้นที่ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ ชุมชนประมงพื้นบ้านคุ้งโตนด อำเภอกุยบุรี และ ชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการศึกษาพบว่า ทั้งสองชุมชนมีกลไกการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนตัวแบบวารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การพัฒนาตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ที่มีองค์ประกอบจากความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาควิชาการที่ทั้งสองชุมชนได้ดำเนินการมาตั้งแต่ก่อนสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา นอกจากนี้คณะนักวิจัยได้ร่วมกับทั้งสองชุมชนข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อผลักดันตัวแบบเชิงพัฒนาตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) เข้าสู่แผนระดับจังหวัด หรือ หน่วยงานราชการในพื้นที่ เพื่อขยายผลการวิจัยจากภาควิชาการสู่ภาคปฏิบัติ

คำสำคัญ: ประมงพื้นบ้าน, จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, การพัฒนาอย่างยั่งยืน, สถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา, เศรษฐกิจสีน้ำเงิน

ABSTRACT

The local fishery is the occupations that have been affected by the pandemic of the coronavirus disease 2019 (COVID-19). Some parts of research objectives of the holistic development of indigenous fishery for the creative economy and new normal in Prachuap Khiri Khan Province are the mechanism study for the sustainable development goals (SDGs) drive in the local development context. Moreover, the other objective was this research was the policy recommendation for SDGs driving plan in provincial level or the public organization at Prachuap Khiri Khan Province. The case study in this research was the Kung Tanot local fishing community, Kui Buri District and Bang Saphan district fishermen network community, Prachuap Khiri Khan Province. The result of this research found that both local fishing communities have had the mechanism for SDGs before the pandemic of the coronavirus disease 2019. Besides, the researchers collaborated with the fishermen from both communities created policy recommendation for SDGs driving plan in provincial level for the research result applying.

Keyword: Local Fishery, Prachuap Khiri Khan Province, Sustainable Development, Coronavirus Disease 2019 Pandemic and Blue Economy

ABSTRACT

The local fishery is the occupations that have been affected by the pandemic of the coronavirus disease 2019 (COVID-19). Some parts of research objectives of the holistic development of indigenous fishery for the creative economy and new normal in Prachuap Khiri Khan Province are the mechanism study for the sustainable development goals (SDGs)

drive in the local development context. Moreover, the other objective was this research was the policy recommendation for SDGs driving plan in provincial level or the public organization at Prachuap Khiri Khan Province. The case study in this research was the Kung Tanot local fishing community, Kui Buri District and Bang Saphan district fishermen network community, Prachuap Khiri Khan Province. The result of this research, both local fishing communities have had the mechanism for SDGs before the pandemic of the coronavirus disease 2019. Besides, the researchers collaborated with the fishermen from both communities created policy recommendation for SDGs driving plan in provincial level for the research result applying.

Keyword: Local fishery, Prachuap Khiri Khan Province, Sustainable Development, Coronavirus disease 2019 Pandemic and Blue Economy

บทนำ

รูปแบบการใช้ชีวิตของผู้คนทั่วโลกที่เปลี่ยนไปหลังวิกฤติที่เกิดจากสถานการณ์การระบาดทั่วโควิด-19 นำไปสู่แนวคิดการใช้ชีวิตแบบ New Normal ที่ขยายตัวในวงกว้าง พร้อมทั้งมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตและระบบเศรษฐกิจ “ความปกติใหม่” หรือ New Normal ส่งผลให้มนุษย์มีการปรับตัวในยุคหลังการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) หรือ โควิด – 19 มีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนเดิม ความปกติใหม่เป็นสถานการณ์ที่พยากรณ์ล่วงหน้าไม่ได้และไม่สามารถนำเอาความรู้ในอดีตมาจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทั้งหมด ถือเป็นวิวัฒนาการของสังคมที่ก้าวกระโดด หรือ เรียกว่าปรากฏการณ์พลิกผัน (Disruption) ดังนั้นการรับมือกับปรากฏการณ์ดังกล่าว ต้องให้ความสำคัญในการมองภาพอนาคตเป็นหลัก เพื่อพยากรณ์สถานการณ์ล่วงหน้าได้บางส่วน โดยใช้การวิจัย (Research) เพื่อเป็นแนวทาง ผ่านการสังเกต การทดลอง การตั้งคำถาม และตั้งข้อสันนิษฐาน เพื่อหาความรู้ หรือแนวทางในการจัดการกับปัญหาใหม่ ๆ กล่าวได้ว่าภายใต้กระแสของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หรือปรากฏการณ์พลิกผัน ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแบบก้าวกระโดด ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในระดับประเทศ ระดับภูมิภาคและระดับโลก ตลอดจนสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-19 ช่วงปลาย พ.ศ. 2562 จนถึงปัจจุบัน ผู้คนเจ็บป่วยและเสียชีวิตจำนวนมาก สร้างความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงอีกครั้งหนึ่งของมนุษยชาติ มนุษย์จึงจำเป็นต้องหาวิธีป้องกันตนเอง เพื่อให้มีชีวิตรอดด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม เพื่อให้ดำรงอยู่ในวิถีใหม่ (New Normal) ภายใต้ภาพอนาคตและกรอบการพัฒนาในยุควิถีใหม่ (ณัฐภัทร์ รักษ์วงษ์วาน, 2563)

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น พบว่าชุมชนจำนวนมากได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะในมิติคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะชุมชนประมงพื้นบ้าน ถือเป็นกลุ่มอาชีพที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากสถานการณ์โควิด-19 ได้แก่ การไม่สามารถออกเดินเรือในเวลากลางคืน ปริมาณการขาย

สินค้าอาหารทะเลลดลง ผู้ค้าคนกลางกดราคาสินค้า ไม่นักท่องเที่ยวหรือผู้ซื้อรายย่อยเดินทางมาซื้อผลิตภัณฑ์ประมงพื้นบ้านในชุมชน ร้านอาหารในพื้นที่ลดการสั่งซื้อสินค้า เนื่องมาจากการประกาศห้ามรับประทานอาหารในร้านอาหาร เป็นต้น และผลกระทบทางอ้อมที่เกิดขึ้น ได้แก่ ต้นทุนในการทำประมงที่เพิ่มสูงขึ้น อุปกรณ์การจับสัตว์น้ำมีราคาสูง ราคาน้ำมันที่ปรับเพิ่มสูงขึ้น เป็นต้น ดังนั้นชุมชนประมงพื้นบ้านทุกชุมชนได้มีการปรับตัวให้พ้นจากภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ระบาดของโรคโควิด-19 (ปริดา ยังสุขสถาพร และคณะ, 2566)

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นจังหวัดที่มีลักษณะภูมิศาสตร์ที่ทอดยาวขนานกับอ่าวไทย จึงส่งผลให้อำเภอของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีพื้นที่เชื่อมต่อกับทะเลทุกอำเภอ ส่งผลให้อำเภอทั้ง 8 อำเภอของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีชุมชนชาวประมงพื้นบ้านอยู่ครบทุกอำเภอ ดังนั้น อาจจะสามารถกล่าวได้ว่า จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นจังหวัดแห่งการทำประมงพื้นบ้านจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย จากข้อมูลของสำนักงานประมงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในปี พ.ศ. 2565 พบว่า ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีชุมชนประมงพื้นบ้านอยู่ 49 ชุมชน จากตารางที่ 1 จะเห็นว่าปริมาณและมูลค่าของผลผลิตประมงพื้นบ้านจากสัตว์น้ำของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ระหว่างปี 2560 - 2561 มีปริมาณและมูลค่าของผลผลิตประมงพื้นบ้านจากสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้น แต่ พ.ศ. 2561 - 2564 มีปริมาณและมูลค่าของผลผลิตประมงพื้นบ้านจากสัตว์น้ำที่ลดลง นอกจากนี้ อัตราการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงปริมาณและมูลค่าของผลผลิตประมงพื้นบ้านจากสัตว์น้ำมีค่าผันผวน แต่หากเปรียบเทียบปริมาณและมูลค่าของผลผลิตประมงพื้นบ้านจากสัตว์น้ำ ในปี พ.ศ. 2563 - 2564 กับปริมาณและมูลค่าของสัตว์น้ำจากการทำการประมงพื้นบ้านในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในปี พ.ศ. 2561 - 2562 จากตารางที่ 1 จะพบว่ามีสัดส่วนที่แตกต่างกันมาก

ตารางที่ 1 ปริมาณและมูลค่าของผลผลิตประมงพื้นบ้านจากสัตว์น้ำของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ระหว่าง พ.ศ. 2560 - 2564 (ที่มา: สำนักงานจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, พ.ศ. 2565)

	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2561	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2563	พ.ศ. 2564
ปริมาณผลผลิตประมงพื้นบ้าน (ตัน)	31.33	9,187.67	8,897.35	340.33	137.06
มูลค่าผลผลิตประมงพื้นบ้าน (ล้านบาท)	0.55	86.3	88.7	2.43	4.65
อัตราการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณ (ร้อยละ)	-99.63	29,223	-3.63	-96.17	-59.73
อัตราการเปลี่ยนแปลงในเชิงมูลค่า (ร้อยละ)	-99.91	15,591	2.78	-97.26	91.36

จากความสำคัญของอาชีพประมงพื้นบ้านในด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทางคณะนักวิจัยจึงได้เลือกจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นพื้นที่การศึกษาและวิจัย นอกจากนี้ทางคณะนักวิจัยได้เลือกชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน 3 ชุมชน จากจำนวน 49 ชุมชน คือ ชุมชนประมงพื้นบ้านคังโตนด อำเภอกุยบุรี ชุมชนคลองวาฬ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ และ ชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพาน เพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างในการเข้าไปศึกษา สืบหาข้อมูลและสัมภาษณ์กับตัวแทนของชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ว่า กลุ่มตัวอย่างชุมชนประมงพื้นบ้านที่เลือกทำการศึกษา นั้น มีความสัมพันธ์อย่างไรกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนของอาชีพประมงพื้นบ้านหลังจากสถานการณ์การระบาดทั่วของโควิด-19 และการปรับตัวของชุมชนประมงพื้นบ้านหลังจากสถานการณ์การระบาดทั่วของโควิด-19 มีความสัมพันธ์อย่างไรกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่ในบทความนี้จะนำเสนอเพียง 2 ชุมชนประมงพื้นบ้านคือ ชุมชนประมงพื้นบ้านคังโตนด และชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพาน

มูลเหตุที่เลือกชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน 3 ชุมชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ คือ ชุมชนประมงพื้นบ้านคังโตนด อำเภอกุยบุรี ชุมชนคลองวาฬ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ และ ชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพาน เป็นกรณีศึกษาเนื่องจาก ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านทั้งสามแห่งมีพัฒนาการของอาชีพประมงพื้นบ้านที่แตกต่างกันตามศักยภาพของชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ผลการศึกษาในงานวิจัยชุดนี้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญ นอกจากนี้ทั้งสามชุมชนมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีความพร้อมที่จะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยและต้อนรับคณะนักวิจัยในการศึกษาภายในชุมชนประมงพื้นบ้านที่ต้องใช้เวลาและหลายครั้ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การพัฒนาอย่างยั่งยืนของอาชีพประมงพื้นบ้านหลังจากสถานการณ์การระบาดทั่วของโควิด-19: กรณีศึกษา ชุมชนประมงพื้นบ้านคังโตนด อำเภอกุยบุรี และ ชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นส่วนหนึ่งของชุดโครงการวิจัย คือ การพัฒนาแบบองค์รวมของกลุ่มประมงพื้นบ้าน เพื่อเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และยุควิถีใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ดังนั้นในบทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอข้อมูลจากการวิจัย โดยเน้นที่วัตถุประสงค์จากการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อสร้างกลไกการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนตัวแบบการพัฒนาตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ที่มีองค์ประกอบจากความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาควิชาการ

2. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อผลักดันตัวแบบเชิงพัฒนาตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) เข้าสู่แผนระดับจังหวัด หรือ หน่วยงานราชการในพื้นที่

บทความนี้ข้อมูลส่วนมากนำมาจากโครงการกลาง หรือ โครงการแผน เนื่องจากชุดโครงการวิจัยนี้ประกอบไปด้วยโครงการวิจัยย่อยจำนวน 3 ชิ้น คือ

- การพัฒนาแบบองค์รวมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเพื่อเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และยุควิถีใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หรือโครงการแผน

- การเสริมสร้างศักยภาพการแปรรูปผลิตภัณฑ์คุณภาพสูงจากประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เพื่อเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจฐานอย่างยั่งยืน หรือ โครงการย่อยที่ 1

- การพัฒนาตัวแบบเชิงธุรกิจของกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ เพื่อเศรษฐกิจฐานที่ยั่งยืน หรือ โครงการย่อยที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การทำวิจัยคณะนักวิจัยได้เลือก 2 ชุมชนประมงพื้นบ้านมาเป็นกรณีศึกษา ตามระดับการพัฒนาของกลุ่มประมงพื้นบ้าน คือ (วุฒิสกดิ์ เจริญวงศมิตร และคณะ, 2566)

1. ชุมชนคังโตนด ตำบลเขาแดง อำเภอกุยบุรี: เป็นชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่มีระดับการพัฒนาในระดับต้น คือ มีการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อดำเนินธุรกิจหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบพื้นฐาน เช่น ชุมชนนิยมนำผลิตภัณ์แบบไม่แปรรูป (ผลิตภัณ์ประมงสด) ไม่มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือ นิติบุคคลรูปแบบอื่น ๆ ที่เป็นตัวกลางระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคที่เป็นทางการ เป็นต้น

2. ชุมชนเครือข่ายชาวประมง ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน: เป็นชุมชนชาวประมงที่มีการพัฒนาในระดับขั้นสูง กล่าว คือ มีการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อดำเนินธุรกิจหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบขั้นพัฒนา เช่น ชุมชนนิยมนำผลิตภัณ์แบบแปรรูประดับพัฒนา (ผลิตภัณ์ทะเลแปรรูปแช่แข็ง ผลิตภัณ์ประมงแปรรูปพร้อมรับประทาน ผลิตภัณ์ประมงแปรรูปกึ่งสำเร็จรูป ฯลฯ) มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือ นิติบุคคลรูปแบบอื่น ๆ ที่เป็นตัวกลางระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค มีแบรนด์ (Brand) สินค้าตัวเอง มีรูปแบบและแผนการบริหารธุรกิจในลักษณะพัฒนา เป็นต้น

การจัดทำการวิจัยจำเป็นต้องเป็นชุดงานวิจัย การวิจัยต้องดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขาวิชา และการวิจัยต้องใช้วิธีการศึกษาวิจัยที่หลากหลาย ซึ่งในส่วนของบทความนี้จะเน้นไปที่การนำเสนอผลผลิตที่ 5 (การสร้างกลไกการพัฒนาพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนตัวแบบการพัฒนา/ตัวแบบเชิงธุรกิจที่มีองค์ประกอบของการพัฒนาจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาควิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินการในด้านการพัฒนาและใช้เส้นทางการปฏิรูป และด้านการกำหนดและใช้ตัวแบบธุรกิจ/ ตัวแบบการพัฒนาที่มาจากแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับการประมง) และ ผลผลิตที่ 6 (การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อผลักดันตัวแบบธุรกิจ/ ตัวแบบการพัฒนา เข้าสู่แผนจังหวัด หรือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือหน่วยงานราชการในพื้นที่ และเกิดการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานและขยายผลต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินการในด้านการพัฒนาและใช้เส้นทางการปฏิรูป และด้านการกำหนดและใช้ตัวแบบธุรกิจ/ตัวแบบการพัฒนาที่มาจากแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับการประมง) เป็นหลัก นอกจากนี้โครงการวิจัยดำเนินการในช่วงเวลาที่ยาวนานถึง 19 เดือน (เมษายน พ.ศ. 2565 - ตุลาคม พ.ศ. 2566) ดังนั้นขั้นตอนการดำเนินการวิจัยจะดำเนินการโดยใช้ 4 วิธีการ คือ

1. การวิจัยเชิงสำรวจ: การสำรวจพื้นที่ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งคณะนักวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อจัดเตรียมข้อมูลก่อนทำวิจัย (เริ่มลงพื้นที่ช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2564) และช่วงทำการวิจัย ซึ่งในช่วงจัดเตรียมข้อมูลก่อนทำวิจัยนั้น ทางคณะนักวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์หลายชุมชน แต่ท้ายที่สุดคณะนักวิจัยก็ได้เลือกชุมชนชาวประมงพื้นบ้านทั้งสามแห่งมาเป็นกรณีศึกษา หลังจากนั้นคณะนักวิจัยจึงลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลชุมชนชาวประมงทั้งสามแห่ง และชุมชนชาวประมงใกล้เคียงอย่างละเอียดตลอดในช่วงเวลา 19 เดือน เช่น ประเภทของสัตว์น้ำที่จับได้ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ประมง ปริมาณผลิตภัณฑ์ประมง ลักษณะการประกอบอาชีพของชาวประมงพื้นบ้าน การรวมกลุ่มทางสังคมของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาประมวลผลและดำเนินการตามตัวชี้วัดที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้น

2. การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม: ในการลงพื้นที่ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในแต่ละครั้ง คณะนักวิจัยจะเข้าไปสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ เช่น ชาวประมงพื้นบ้าน ข้าราชการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการทำประมงพื้นบ้าน (สำนักงานเจ้าท่าจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำนักงานประมงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ฯลฯ) เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลนำมาประกอบในการทำวิจัยในแต่ละขั้น นอกจากนี้คณะนักวิจัยยังได้จัดทำสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) กับการพัฒนาอาชีพประมงพื้นบ้าน เช่น ตัวแทนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตัวแทนข้าราชการจากหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับการทำอาชีพประมงพื้นบ้าน (สำนักงานเจ้าท่าจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำนักงานประมงอำเภอทุกอำเภอในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ฯลฯ) ตัวแทนภาคเอกชน เป็นต้น ซึ่งคณะนักวิจัยจัดทำกิจกรรมสนทนากลุ่มในช่วงกลางในการดำเนินการวิจัยเพื่อรับทราบข้อมูล และ ช่วงท้ายการดำเนินการวิจัยเพื่ออภิปรายผลการวิจัยและส่งมอบข้อมูล ความรู้ให้แก่ผู้ปฏิบัติ

3. การร่วมดำเนินการวิจัยกับชุมชน: เนื่องจากการวิจัยชิ้นนี้มีเงื่อนไขของแหล่งทุนการวิจัยที่ต้องดำเนินการบรรลุให้ครบถึง 7 ผลผลิต ดังนั้นคณะนักวิจัยจึงต้องลงพื้นที่เพื่อร่วมดำเนินการวิจัยกับชุมชนชาวประมงพื้นบ้านและครอบครัวของชาวประมงพื้นบ้าน เพื่อเรียนรู้ข้อมูลจากชาวประมงพื้นบ้านและร่วมกันพัฒนาผลผลิตจากการวิจัยร่วมกัน ให้บรรลุผลผลิตในทุกตัว เช่น การสร้างนวัตกรรมชุมชน การยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างน้อย 1 ผลิตภัณฑ์ การพัฒนากระบวนการสร้างการเรียนรู้กับกลุ่ม หรือ ชุมชนเป้าหมาย เป็นต้น เนื่องจากแต่ละชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่เลือกมาเป็นกรณีศึกษามีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน นอกจากนี้แต่ละชุมชนยังมีข้อมูลและความรู้ที่สั่งสมกันมาอย่างยาวนาน ดังนั้นการพัฒนาและสร้างผลผลิตจากการวิจัยในทุกตัวจึงต้องใช้กระบวนการดำเนินการวิจัยร่วมกับชุมชนเป็นหนึ่งในกระบวนการดำเนินการวิจัย

4. การวิจัยเอกสาร: การวิจัยชิ้นนี้ต้องใช้องค์ความรู้หลายสาขาวิชาในการบูรณาการเข้าด้วยกัน เพื่อดำเนินการตามข้อกำหนดของการวิจัยให้ครบทุกผลผลิต ดังนั้นจึงต้องมีการทบทวนวรรณกรรมและศึกษาหาข้อมูลจำนวนมาก ส่งผลให้ต้องใช้การวิจัยเอกสารเข้าประกอบในการทำวิจัยในครั้งนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ได้รับมอบหมายตัวชี้วัด หรือ ผลผลิตในการทำวิจัยมาจากหน่วยงานที่สนับสนุนทุนวิจัย ซึ่งมีผลผลิตอยู่หลายผลผลิต ซึ่งผลผลิต หรือ ตัวชี้วัดเหล่านี้จะเป็นกรอบการวิจัยของคณะนักวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทความนี้ คือ

ตัวชี้วัดที่ 1 กลไกการพัฒนาพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนตัวแบบการพัฒนา (Development Model) ที่มีองค์ประกอบจากความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาควิชาการ (ผลผลิตที่ 5 ของงานวิจัย) ซึ่งสามารถแปลงเป็นปัญหาวิจัย คือ รูปแบบกลไกการยกระดับกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในยุควิถีใหม่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนเป็นอย่างไร องค์ความรู้และชุดข้อมูลการบริหารจัดการ กลไกและบทบาทของกลไกในระบบการบริหารจัดการ กระบวนการขับเคลื่อนระบบการบริหารจัดการข้อเสนอกลไกขับเคลื่อนระบบการบริหารจัดการและเงื่อนไขความสำเร็จของกลไกขับเคลื่อนระบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาศักยภาพกลุ่มประมงพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในยุควิถีใหม่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เป็นอย่างไร ซึ่งการวิจัยชิ้นนี้ใช้แนวคิด SDGs และ แนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงินเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนากลไกการพัฒนา

ตัวชี้วัดที่ 2 ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อผลักดันตัวแบบเชิงพัฒนา (Development Model) เข้าสู่แผนจังหวัด หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือหน่วยงานราชการในพื้นที่และเกิดการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานและการขยายผลอย่างต่อเนื่อง (ผลผลิตที่ 6) ซึ่งสามารถแปลงเป็นปัญหาวิจัย คือ แผนขับเคลื่อนการยกระดับกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในยุควิถีใหม่ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ควรเป็นอย่างไร ต้องสร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานใดบ้าง เพื่อให้เกิดการนำไปใช้จริงและขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

จากปัญหาวิจัยทั้งสองประการคณะนักวิจัยจึงดำเนินการวิจัยตามวิธีการดำเนินการวิจัยเพื่อค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อตอบโจทย์ปัญหาวิจัยทั้งสองประการ

ผลจากการศึกษา

ผลการศึกษากลไกการพัฒนาอย่างยั่งยืนของอาชีพประมงพื้นบ้านหลังจากสถานการณ์การระบาดทั่วของโควิด-19: กรณีศึกษา ชุมชนประมงพื้นบ้านคังโตนด อำเภอกุยบุรี และ ชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า

1.1 ชุมชนประมงพื้นบ้านคังโตนด อำเภอกุยบุรี

เนื่องจากชุมชนประมงพื้นบ้านคังโตนดเป็นชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่มีระดับการพัฒนาในระดับต้น ดังนั้นคณะนักวิจัยจึงต้องดำเนินการส่งเสริมอาชีพชาวประมงพื้นบ้านตั้งแต่เริ่มต้นในทุกด้าน จากการสำรวจข้อมูลในพื้นที่ของคณะนักวิจัย พบว่า ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านคังโตนด อำเภอกุยบุรี มีการรวมกลุ่มในลักษณะปานกลาง กล่าวคือ ชาวประมงพื้นบ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมภายในชุมชน แต่ยังไม่

สามารถรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงเพื่อจำหน่ายได้ นอกจากนี้การรวมกลุ่มของชุมชนยังไม่มีวาทะเชิงเพียงพอเพื่อจะต่อรองหรือประสานประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ในการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านภายนอกชุมชน เช่น พ่อค้าคนกลาง หน่วยงานราชการ นักการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านผลิตขายออกสู่ตลาด ชาวประมงพื้นบ้านในชุมชนนี้นิยมที่จะขายผลิตภัณฑ์ประมงสด หรือ ผลิตภัณฑ์ประมงที่ไม่แปรรูป ส่งผลให้มีอำนาจต่อรองกับผู้บริโภคหรือระบบตลาดในระดับต่ำ มีผลต่อระบบการผลิตและการกระจายสินค้า ที่จะดำเนินการในแบบดั้งเดิม เช่น มีการขายออนไลน์แบบพื้นฐาน การสร้างเครือข่ายผู้บริโภคแบบเฉพาะกลุ่ม ผู้ผลิตสินค้าดำเนินการในลักษณะปัจเจกบุคคล หรือ มีเจ้าของเพียงคนเดียว การทำการตลาดในเชิงรับ หรือ การให้ผู้บริโภคมาซื้อสินค้าในชุมชน เป็นต้น ด้วยลักษณะของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่มีการพัฒนาในระดับต้น จึงส่งผลให้การเข้าไปร่วมดำเนินการวิจัยกับชุมชนของคณะนักวิจัย จึงต้องเน้นให้ชุมชนสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนและสร้างระบบภายในชุมชนเพื่อรองรับกับการดำรงอยู่ในยุควิถีใหม่ (New Normal) หลังสถานการณ์การระบาดทั่วของโควิด 19 เป็นหลักเสียก่อน (อุษณีย์ รัศมีวงษ์จันทร์ และคณะ, 2566)

ในส่วนของการสร้างกลไกการพัฒนาพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนตัวแบบการพัฒนา (ผลผลิตที่ 5 ของการวิจัย) และการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อผลักดันตัวแบบการพัฒนาเข้าสู่แผนจังหวัด (ผลผลิตที่ 6 ของการวิจัย) นั้น คณะนักวิจัยได้ดำเนินการร่วมกับชุมชนประมงพื้นบ้านคุ้งโตนด อำเภอกุยบุรีเพื่อบรรลุเป้าหมายทั้งสองด้าน โดยจัดกิจกรรมประชุมระดับจังหวัด คือ กิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมความคิดเห็นและจัดทำแผน ในวันที่ 1 – 3 มีนาคม พ.ศ. 2566 และ การอบรมและประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการสร้างเครือข่ายร่วมกัน ในวันที่ 20 – 21 เมษายน พ.ศ. 2566 (ทั้ง 2 กิจกรรมทำร่วมกับหลายชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์) อย่างไรก็ตาม การทำกิจกรรมทั้งสองเป็นการดำเนินการร่วมกับหลายองค์กร (ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาควิชาการ) และ หลายชุมชนประมงพื้นบ้านที่มีระดับการพัฒนาของชุมชนที่หลากหลาย จึงส่งผลให้ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่มีการพัฒนาในระดับต้นอย่างชุมชนประมงพื้นบ้านคุ้งโตนด อำเภอกุยบุรี ไม่ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงในผลผลิตทั้งสองหน่วยเท่าที่ควร (การสร้างกลไกการพัฒนาพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนตัวแบบการพัฒนาและการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อผลักดันตัวแบบการพัฒนาเข้าสู่แผนจังหวัด) (ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร, 2565)

ส่งผลให้กลไกการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับแนวคิด SDGs ของอาชีพประมงพื้นบ้านหลังจากสถานการณ์การระบาดทั่วของโควิด-19 ของชุมชนประมงพื้นบ้านคุ้งโตนด อำเภอกุยบุรี จึงดำเนินการได้ในระยะเริ่มต้น (United Nations, 2015)

1.2 ชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพาน

ชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพานเป็นชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาในระดับขั้นสูง ดังนั้นคณะนักวิจัยจึงต้องดำเนินการส่งเสริมอาชีพชาวประมงพื้นบ้านในบางส่วนที่ชุมชนยังขาดอยู่และพัฒนาต่อยอดสิ่งที่ชุมชนมีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น จากการสำรวจข้อมูลในพื้นที่ของคณะนักวิจัย พบว่า ชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพาน มีการรวมกลุ่มในลักษณะเข้มแข็งมาก กล่าวคือ

ชาวประมงพื้นบ้านมีการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายแทบจะทุกชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในเขตอำเภอบางสะพาน (คณะนักวิจัยประสานกับชุมชนชาวประมงพื้นบ้านบ้านปากคลอง ตำบลแม่รำพึง เป็นหลัก แต่การดำเนินกิจกรรมระหว่างคณะนักวิจัยกับกลุ่มมักจะทำกิจกรรมและประสานกิจกรรมกันทุกชุมชนในเขตอำเภอบางสะพาน) ชุมชนสามารถรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงเพื่อจำหน่ายได้ในลักษณะสินค้าทั้งแปรรูปและแปรรูป นอกจากนี้การรวมกลุ่มของชุมชนยังมีความเข้มแข็งเพียงพอเพื่อจะต่อรองหรือประสานประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ในการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านภายนอกชุมชน เช่น พ่อค้าคนกลาง หน่วยงานราชการ นักการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านผลิตขายออกสู่ตลาด ชาวประมงพื้นบ้านในชุมชนนี้สามารถขายสินค้าในหลายลักษณะ เช่น มีการขายออนไลน์แบบซบซ้อน การสร้างเครือข่ายผู้บริโภคในวงกว้าง ผู้ผลิตสินค้าดำเนินการในลักษณะกลุ่ม (วิสาหกิจชุมชน และ รูปแบบสหกรณ์) การทำการตลาดในเชิงรุก หรือ การเดินทางไปประชาสัมพันธ์และขายสินค้าทั่วประเทศ เป็นต้น ส่งผลให้ชุมชนมีอำนาจต่อรองกับผู้บริโภคหรือระบบตลาดในระดับสูง (อุษณีย์ รัตมิงซ์จันทร์ และคณะ, 2566)

ดังนั้นในส่วนของการสร้างกลไกการพัฒนาพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนตัวแบบการพัฒนา (ผลผลิตที่ 5 ของการวิจัย) และ การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อผลักดันตัวแบบการพัฒนาเข้าสู่แผนจังหวัด (ผลผลิตที่ 6 ของการวิจัย) นั้น คณะนักวิจัยได้ดำเนินการร่วมกับชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพานเพื่อบรรลุเป้าหมายทั้งสองด้าน โดยจัดกิจกรรมประชุมระดับจังหวัด คือ กิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมความคิดเห็นและจัดทำแผน ในวันที่ 1 – 3 มีนาคม พ.ศ. 2566 และ การอบรมและประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการสร้างเครือข่ายร่วมกัน ในวันที่ 20 – 21 เมษายน พ.ศ. 2566 (ทั้ง 2 กิจกรรมทำร่วมกับหลายชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์) อย่างไรก็ตาม การทำกิจกรรมทั้งสองเป็นการดำเนินการร่วมกับหลายองค์กร (ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาควิชาการ) และ หลายชุมชนประมงพื้นบ้านที่มีระดับการพัฒนาของชุมชนที่หลากหลาย จึงส่งผลให้ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่มีการพัฒนาในระดับสูงอย่างชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพาน สามารถมีบทบาทในการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมอาชีพประมงพื้นบ้านทั้งระดับอำเภอและระดับจังหวัดได้อย่างมาก และถือว่าชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพานเป็นหน่วยงานหนึ่งของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในการพัฒนาการสร้างกลไกการพัฒนาพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนตัวแบบการพัฒนาและการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อผลักดันตัวแบบการพัฒนาเข้าสู่แผนจังหวัด (บุรเทพ โชคธนานุกูล และคณะ, 2567)

ดังนั้นกลไกการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับแนวคิด SDGs ของอาชีพประมงพื้นบ้านหลังจากสถานการณ์การระบาดทั่วของโควิด-19 ของชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพาน จึงดำเนินการได้ในระยะการพัฒนา หรือ ขั้นสูง (United Nations, 2015)

จากผลการศึกษาการพัฒนารูปแบบอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับแนวคิด SDGs ของทั้งสองชุมชนเพื่อพัฒนาไปเป็นตัวแบบการพัฒนา (Development Model) เพื่อนำไปจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย

เพื่อผลักดันตัวแบบเชิงพัฒนาตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) เข้าสู่แผนระดับจังหวัดนั้น ถึงแม้ทั้งสองชุมชนจะมีระดับการพัฒนาใกล้เคียงกันตามศักยภาพของชุมชน และทั้งสองชุมชนดำเนินกลไกเหล่านี้นมาก่อนสถานการณ์การระบาดทั่วของโควิด 19 แต่ก็มีปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับความปรกติใหม่ (New Normal) ที่เปลี่ยนไป ดังนั้นการนำข้อมูลจากทั้งสองชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา นำไปจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อผลักดันตัวแบบเชิงพัฒนาเข้าสู่แผนระดับจังหวัดจึงต้องมีการปรับกลไกบางประการเพื่อให้สามารถปรับใช้กับระดับการพัฒนาและศักยภาพของชุมชนประมงพื้นบ้านในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ที่มีความแตกต่างหลากหลาย

บทสรุปและข้ออภิปราย

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนประมงพื้นบ้านคังโตนด อำเภอกุยบุรี และ ชุมชนเครือข่ายชาวประมงอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนของอาชีพประมงพื้นบ้านหลังจากสถานการณ์การระบาดทั่วของโควิด-19 ที่แตกต่างกันตามศักยภาพของชุมชน แต่อยู่ในแนวทางของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal หรือ SDG) และ เศรษฐกิจสีน้ำเงิน (Blue Economy) ที่คล้ายกัน เช่น ขจัดความยากจน (No Poverty) ขจัดความอดอยาก (Zero Hunger) นครและชุมชนยั่งยืน (Sustainable Cities and Communities) การใช้ทรัพยากรในมหาสมุทรอย่างยั่งยืน (Life below Water) เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากทั้งสองชุมชนมีแนวทางที่มุ่งเป้าในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและสนับสนุนอาชีพประมงพื้นบ้านให้คงอยู่กับสังคม ซึ่งเป็นเป้าหมายที่เหมือนกัน แต่ทั้งสองชุมชนมีระดับการพัฒนาของการรวมกลุ่มและความเข้มแข็งในความร่วมมือที่แตกต่างกัน จึงส่งผลต่อแนวทางการดำเนินงานของทั้งสองชุมชนที่แตกต่างกันตามวิถีทางของชุมชน นอกจากนี้ทั้งสองชุมชนมีกลไกการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนตัวแบบการพัฒนาตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ที่มีองค์ประกอบจากความร่วมมือของภาคีรัฐ ภาคเอกชนภาคประชาสังคมและภาควิชาการ ที่ทั้งสองชุมชนได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ก่อนสถานการณ์การระบาดทั่วของโควิด-19 คณะนักวิจัยที่เข้าไปดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนและทบทวนกลไกการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ทั้งสองชุมชนมีอยู่แล้ว ให้ความความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นผ่านกิจกรรมที่ทางคณะนักวิจัยร่วมดำเนินการกับทั้งสองชุมชน (ศุภวัตร กาญจน์อติเรกธามา และคณะ, 2564)

เนื่องจากโครงการวิจัยที่ดำเนินการในครั้งนี้เป็นโครงการวิจัยในลักษณะชุดโครงการวิจัยที่มีโครงการวิจัยย่อยหลายโครงการวิจัยประกอบกัน และ เป็นโครงการวิจัยในลักษณะกึ่งการวิจัยกึ่งการบริการวิชาการ ซึ่งนักวิจัยไม่ใช่เป็นเพียงนักวิจัย แต่นักวิจัยต้องเป็นนักพัฒนาเพื่อเข้าไปพัฒนาชุมชนและพัฒนาอาชีพประมงพื้นบ้าน ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้ต้องดำเนินการในหลายอย่างประกอบกัน เช่น การสำรวจ การสังเกต การพัฒนา การอบรม การประสานงาน การสัมภาษณ์ การจัดการสัมมนา เป็นต้น ดังนั้นคณะนักวิจัยจึงถือเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนให้ทั้งสองชุมชนอยู่ในแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับแนวคิด SDGs ของอาชีพประมงพื้นบ้านหลังจากสถานการณ์การระบาดทั่วของโควิด-19 อย่างเข้มแข็ง (Alicia Bárcena et al., 2018) นอกจากนี้คณะนักวิจัยได้นำผลการวิจัยจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อผลักดันตัวแบบเชิงพัฒนา

ตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) เข้าสู่แผนระดับจังหวัด หรือหน่วยงานราชการในพื้นที่ โดยนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายฯ ต่อที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และองค์การสะพานปลาซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมอาชีพประมงพื้นบ้านในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ก็นำข้อเสนอเชิงนโยบายฯ นี้ เพื่อนำไปจัดทำแผนในการพัฒนาอาชีพประมงพื้นบ้านในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และในจังหวัดอื่น ๆ ตามขั้นตอนของหน่วยงานในอนาคต

อย่างไรก็ตามคณะนักวิจัยได้เข้าไปพื้นดำเนินโครงการวิจัยในช่วงเวลาระหว่างเดือน เมษายน พ.ศ. 2565 - เดือนตุลาคม พ.ศ. 2566 ซึ่งเป็นช่วงท้ายของการระบาดทั่วของโควิด-19 ซึ่งทั้งสองชุมชนผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบากในการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านมาแล้ว และทั้งสองชุมชนมีการปรับตัวให้เข้ากับ ความปรกติใหม่ หรือ ฐานวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) เรียบร้อยแล้ว อย่างไรก็ตามทั้งสองชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา ยังคงไว้ซึ่งความเป็นจิตวิญญาณของชาวประมงพื้นบ้านอยู่อย่างเต็มเปี่ยมที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ซึ่งถือเป็นถิ่นที่อยู่ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจสีน้ำเงิน ถึงแม้ในปัจจุบันสมาชิกของทั้งสองชุมชนบางส่วนได้มีการปรับเปลี่ยนอาชีพและไม่ได้เป็นชาวประมงพื้นบ้านแล้ว เนื่องจากเหตุผลหลายประการ แต่มีการประกอบอาชีพเกี่ยวเนื่องกับอาชีพประมงพื้นบ้าน เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง การผลิตและขายผลิตภัณฑ์ประมง ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น อย่างไรก็ตามสมาชิกของทั้งสองชุมชนก็อยากให้อาชีพประมงพื้นบ้านเป็นอาชีพที่มีความยั่งยืนและเป็นอาชีพที่สร้างความยั่งยืนให้แก่สังคม ระบบนิเวศและโลก (โสภารัตน์ จารุสมบัติ, 2567)

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

ชุดโครงการวิจัยชุดนี้เป็นการทำวิจัยในเชิงการพัฒนากล่าวคือ มีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ และนำผลการวิจัยที่ได้รับจากข้อมูลมาพัฒนาชุมชนหรือสังคมที่แหล่งข้อมูลตั้งอยู่ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จากผู้สนับสนุนการวิจัยตั้งไว้ ดังนั้น ประเด็นที่สามารถนำ การวิจัยในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้คือ

- เป็นแนวทางในการศึกษา วิจัยและพัฒนาชุมชนประมงพื้นบ้านและอาชีพประมงพื้นบ้าน เนื่องจากเป็นอาชีพที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมได้ง่าย อาชีพหนึ่ง นอกจากนี้ยังเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและปัจจัยทางภูมิศาสตร์เป็นหลัก และผู้ประกอบการอาชีพประมงพื้นบ้านส่วนมากเป็นประชากรที่อยู่ในกลุ่มคนรากหญ้าถึงคนชั้นกลาง ซึ่งถือเป็นกลุ่มประชากรที่ควรได้รับสนับสนุนด้านการประกอบอาชีพจากภาครัฐ

- นำไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมชุมชนประมงพื้นบ้านและอาชีพประมงพื้นบ้าน ซึ่งถือเป็นกลุ่มอาชีพที่อยู่ตามจังหวัดติดชายทะเลทั่วประเทศ ซึ่งมีถึง 23 จังหวัด (คณะอนุกรรมการจัดการความรู้เพื่อผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเล, 2562) ซึ่งถือเป็นจำนวน

ประชากรขนาดใหญ่ของประเทศ ซึ่งนโยบายสาธารณะที่สามารถนำไปกำหนดได้มีทั้งระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดและระดับชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยชิ้นนี้ดำเนินการภายใต้ข้อจำกัดและเงื่อนไขมากมาย ดังนั้นคณะนักวิจัยจึงต้องดำเนินการวิจัยและบริการวิชาการตามตัวชี้วัดของแหล่งทุนให้เสร็จตามเวลาที่กำหนดไว้ ดังนั้นจึงมีประเด็นวิจัยหลายประเด็นที่ยังต้องการคำตอบ ซึ่งคณะนักวิจัยต้องการคำตอบ ตัวอย่างได้แก่

- การศึกษารายได้และต้นทุนเฉลี่ยของอาชีพประมงพื้นบ้านในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพประมงพื้นบ้านในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ข้อจำกัดทางกฎหมายและการพัฒนากฎหมายในการสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพประมงพื้นบ้าน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้มาจากชุดโครงการวิจัยชื่อ การพัฒนาแบบองค์รวมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเพื่อเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และยุควิถีใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีหน่วยงานรับผิดชอบทำการวิจัยคือ องค์กรสะพานปลา (อสป.) โดยการสนับสนุนงบประมาณวิจัยจาก หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ในปีงบประมาณ 2565 สัญญาเลขที่ A17F650097

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการจัดการความรู้เพื่อผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเล (อจชล.). (2562). *ฐานข้อมูลความรู้ทางทะเล* https://www.mkh.in.th/index.php?option=com_content&view=article&id=124&Itemid=160&lang=th
- ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. (2565). *รัฐศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 18). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐภัทร รักวงศ์วาน. (2563). สรุปการปาฐกถาพิเศษเรื่อง “การพัฒนาประเทศและการปรับตัวขององค์กรในยุค New Normal” โดยสมเกียรติตั้งกิจวานิชย์. *วารสาร PAAT Journal สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย*, 2(4), 51 – 56.
- บุรเทพ โขธรนานุกูล และคณะ. (2567). *กลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนาอาชีพประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์* [เอกสารนำเสนอในการประชุม]. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 18 ประชากรและสังคม 2567: เรื่อง ประชากรและความยั่งยืน ประเด็นสำคัญทางนโยบาย, นครปฐม.

- ปรีดา ยังสุขสถาพร และคณะ. (2566). *โครงการการพัฒนาแบบองค์รวมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเพื่อเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และยุควิถีใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์* [รายงานการวิจัย]. องค์การสะพานปลา.
- วุฒิสักดิ์ เจริญวงศมิตร และ ธีรณัฐ วรเศรษฐพงษ์. (2566). *การพัฒนาตัวแบบเชิงธุรกิจของกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในยุควิถีชีวิตใหม่เพื่อเศรษฐกิจฐานที่ยั่งยืน* [รายงานการวิจัย]. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- ศุภวัตร กาญจนอดิเรกถา และคณะ. (2564). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่เศรษฐกิจสีน้ำเงิน (Blue Economy): กรณีศึกษาพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด* [รายงานผลการวิจัย]. สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.
- โสภารัตน์ จารุสมบัติ. (2567). *การพัฒนาเศรษฐกิจสีน้ำเงินอย่างยั่งยืนในบริบทสากล. วารสารรัฐศาสตร์นิเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 10(1), 215 – 258.*
- สำนักงานจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. (2565). *แผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ. 2566 - 2570. กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.*
- อุษณีย์ รัชมิวษ์จันทร์ และคณะ. (2566). *การเสริมสร้างศักยภาพการแปรรูปผลิตภัณฑ์คุณภาพสูงจากประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจฐานอย่างยั่งยืน* [รายงานผลการวิจัย]. คณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.
- Bárcena, A., et al. (2018). *The 2030 Agenda and the Sustainable Development Goals: An opportunity for Latin America and the Caribbean*. United Nations Publication.
- United Nations. (2015). *The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations Publication.